

Foti Benlisoy: Soykırım ve “yüzleşme”

Posted on 24/04/2017

* ‘Tarihle hesaplaşmanın’ ya da ‘yüzleşmenin’ siyasal ihtilaflardan, politik-sosyal güç dengelerinden bağımsız bir objektif manası yok. ‘Geçmişle yüzleşmek’, orada bir yerlerde durup bizi bekleyen ‘objektif’ bir geçmişin keşfedilmesi, pasif bir biçimde hatırlanması ya da ‘tarihçilere bırakılması’ değil, onun bugünkü gerçeklik içerisinde yeniden tasarlanmasıdır. Hafızayla ilişkimiz geçmişten çok gelecekle ilgilidir. Nasıl bir geçmişe ihtiyaç duyduğumuz, nasıl bir gelecek tahayyül ettiğimizle doğrudan alakalıdır. Bu anlamda tarihle yaşanan her ‘hesaplaşma’nın siyasi bir içeriği vardır.

* Geçmiş felaketlerin hatırası bugün karşısında olduğumuz felaketler karşısında bir işaret fişeği işlevi gördüğü ölçüde ‘tarihle hesaplaşmanın’ radikal bir muhtevası olabilir. Aksi takdirde ‘geçmişle yüzleşme’, günümüze dair hiçbir özgürleştirici mana taşımayan, geçmişin ehlileştirilmesine, bugünün muktedirlerinin ihtiyaçlarına tabi kılınmasına, dahası bugünün haklılaştırılmasına yol açan bir strateji halini alır. Güncel tahakküm ilişkilerinin ‘perdelenmesi’ için geçmiş gündeme getirilir; ancak geçmiş felaketlerle bugün arasında bir rabıta kurulmaz, geçmiş orada uzaklarda kendi başına duran bir şeydir. Oysa mesela 1915’te yaşanan barbarlığın koşulları ve nedenlerinin farklı biçim ve adlar altında hâlâ aramızda olduğu bilincini kışkırtmayan bir ‘yüzleşmenin’ özgürleştirici bir siyasal işlevi olmayacaktır.

* Muktedirlerin denetimindeki 'tarihle yüzleşmede' geçmişin ancak yası tutulabilir, geçmiş acılara hayıflanılabilir, 'keşke yaşanmasaydı' denilebilir. Mazideki barbarlığın failleriyle bugünkü insani felaketlerin müsebbipleri arasında bir bağ kurulmaz. Geçmiş felaket tarihe, tarihçilere havale edilir, bazen failsiz-nedensiz bir üzüntü ve pasif anma vesilesi kılınır o kadar. Bu zihniyet çerçevesinde geçmişle 'hesaplaşmak', kendi başına bugünün muktedirlerini geçmişten azade kılan, onları niteliksel olarak farklılaştırıp meşrulaştıran bir işlev kazanır.

* Geçmişin acıları, bugün de geçerli olan sömürü ve tahakküm ilişkilerinden azade kılınarak tekerrürü mümkün olmayan 'benzersiz' hadiseler haline getirilmiş olduğunda ortada ciddi bir sorun var demektir. Soykırım 'istisnai' bir barbarlık biçimi olsa da onu mümkün kılan saik ve maddi ezme-ezilme ilişkileri, 1915 dünyasında olduğu gibi 2017 dünyasında (ve Türkiye'sinde) da hayli hayli mevcuttur. Bunu unutturan bir 'yüzleşme', hesaplaşılacak istenen tarihin bugün de devam ettiğini gözlerden gizlemek anlamını taşır. Suriyelilere karşı linç girişimleri sıradanlaşmışken tek başına 6-7 Eylül pogromu ile 'hesaplaşmak' anlam ifade etmez mesela. Yüzleşmemiz gereken tarihin bugün de hâlâ 'bizimle', yani tepemizde olduğunu bir an bile unutmaya hakkımız olmamalı.

* Günümüzde ütopya gelecekteki kadar tarihten de sürgün edilmiştir. Enzo Traverso'nun hatırlattığı üzere, Gulag'ın anısı devriminkini, Yahudi soykırımının anısı büyük antifaşist mücadelelerinkini, köleci barbarlığın anısı sömürge karşıtı mücadelelerin anısını gölgelemiştir adeta. Muktedirlerin denetim ve gözetimindeki 'yüzleşmelerde' kurbanların- mağdurların anıları anılır, onların zafer ve yenilgilerinin anısı değil. Geçmişte kurbanlar kadar sömürü ve tahakküme karşı mücadele edenler de olduğu ve kurbanların çoğunun aslında bu ikinciler olduğu unutturulmaya çalışılır. Böylece geçmiş mücadelelerinin anısı silikleştirilir ve geçmiş, ancak pasif bir biçimde anılacak bir felaketler toplamına indirgenir. 'Ölenlerin dövüşerek öldükleri' es geçilir, devletin alicenaplığının eseri olacak bir özürle hatıraları yâd edilebilecek pasif kurbanlar oldukları kafamıza kakılmaya çalışılır. Bu anlamda, zamanında Ermeni devrimci örgütlerinin uluslararası işçi hareketiyle bağlantılı

olduğunu, temsilcilerinin Lenin'le Rosa Luxemburg'la aynı kongrelere katıldıklarını unutmaya, onların mücadelelerini es geçmeye hakkımız yok. Bizim, yenilenlerin yitip giden umutlarına sahip çıkacak, onları şimdide yeniden canlandıracak aktif-militan bir belleğe ihtiyacımız var.

* Tarih, mücadele ve direnişlerin, hatta kısmi ya da geçici de olsa zaferlerin hiç bulunmadığı bir yenilgiler kısır döngüsü değil. Tarih 'başka' bir geleceğin ipuçlarını, kısa anlar için de olsa altta kalanların birleşip direnme ve hatta bazen kazanma kabiliyetini gösterdiği gizli kalmış epizodları açığa çıkardığında verebilir ancak. Bu anlamda geçmişte gerçekleşmemiş, bastırılmış ihtimaller de, katedilmemiş patikalar da tarihin bir parçasıdır. Gözümüz kulağımız o gerçekleşmemiş ihtimallerde olmazsa bizim için bugün de var olan seçenekler arasına sıkışmaktan, onların peşinde sürüklenmekten başka çıkar yol kalmaz. 'Bizim' geleceğimiz, geçmişin bu gizli-kaçak anlarında, mesela Ermeni devrimcilerin soykırım öncesinde yürüttüğü mücadelelerde gizlidir.

* Özgürlük ve eşitlik mücadelesinin tarihin 'nesnel' yasaları uyarınca zafere ulaşacağı kesin değilse, onun esinleneceği yegâne şey, 'köleleştirilmiş atalarımızın' zincirlerini kırmaya cüret ettikleri anlar olacaktır. Boyunduruk altına alınmış, katledilmiş atalarımızın bu köhne dünyada sıkışıp kalmış, zincire vurulmuş ruhlarını huzura kavuşturacak şey devlet ricalinden gelecek bir özür ya da taziye olamaz elbette. Onların kefaretni ödeyebilecek yegâne şey, bu felaketlere geçmişte de günümüzde de gebe olan dünyanın biz torunlarınca alt üst edilmesidir ancak.